

סוף העולם הגיע

היו אוויר. האנשים הבלתי-נראים. הפועלים "מהשטחים" בערי ישראל.

פתאום הם קורמים עוד וגידיים ונראים כנני-אדם ממש. לא ברחוב. על הבימה. באולם קטן ביפו המשוחררת. שלושה שחקנים אחד ערבי אמיתי (אריב ג'השאן), שניים יהודים (רוני עקריש ויוסי בן-שושן). במחזה חסדו ובנו. מאת יצחק בוטון, כנימויו של זכריה טובי. שלושה פועלים ערביים בעיר עברית.

לצופה היהודי, שאינו מודע למציאות זו, הקיימת ממש מתחת לאפו, עלול המחזה לגרום להלם. יש צופים המצחקקים. אולי מתוך מבוכה.

הערבים "מהשטחים" הם עבדים לכל דבר. הם עובדים בפרך, תמורת שכר זעום. אין להם שום זכויות — לא זכויות סוציאליות, לא זכויות-אדם הפשוטות ביותר. אפשר לפטר ולגרש אותם בכל עת. הם מופקרים לכל שוטר המבקש להשתעשע באנשים חסרי-מגן. רבים לנים בתל-אביב במחסנים ובין המיזבלות, מסתתרים בלילה. כל נער מהמישמר האזרחי יכול להכות אותם, להביא אותם לתחנת-המישטרה, לגרום להם לאבד יום-עבודה למחרת. לצופה היהודי, מחוזה זה הוא שיעור. איני בטוח איך הוא נראה לצופה הערבי. יתכן שלא היה אוהב לראות את עצמו בדמותם של שלושת פועלי-החבל (כלשונם) המוכים והנכנעים.

אך מי שרוצה להבין את האינתיפאדה יכול ללכת לאולם הסינמה ביפו. שם ילמד מדוע מוכנים כיום הערבים בכפרי הגדה וברצועה לסבול מצוקה כלכלית ואף חרפת-רעב, לחרף את נפשם ולהסתכן במעצר ובגירוש, ובלבד שלא "יחזור המצב לקדמותו".

מיסעדר בטורונטו

חיילים ותיקים אינם מתים, הם פשוט נמוגים... כך אמר שיר אמריקאי ישראלי.

בן דונקלמן לא מת. הוא גם לא נמוג. מישוהו של לי עיתון יהודי קנדי, שבו הופיע ראיון איתו. עילעלתי בגליון, ושם מצאתי כתבה על דונקלמן.

דונקלמן היה איש מח"ל (מתנדב-חופץ-לארץ), שקיבל במילחמת-העצמאות את הפיקוד על חטיבה 7. לא פגשתי אותו מעולם, אך במהלך המילחמה שמעתי עליו רבות.

דונקלמן

לפני כמה שנים כתב ספר (נאמנות כפונה) על חוויותיו באותה מילחמה. ברגע האחרון השמיט מהספר קטע סנסציוני. דונקלמן סיפר שם כיצד נכנס לדירת ארבע חדרים בירושלים, ונצטרך אחרי כניעת העיר. בהסתייגותו מן-המלחמה נאמר שלא יאונה רע לאוכלוסייה.

אחרי שנתפסה העיר, קיבל דונקלמן פקודה בעליפה על דעת דוד ברגוביץ לגרש את כל האוכלוסייה. דונקלמן, איש כבוד, סירב להפיר את ההבטחה שנתן. הוא דרש כי הפקודה תימסר לו בכתב. מובן שלא קיבל פקודה כתובה כזאת. לעומת זאת הורח מתפקידו, ובמקומו בא חיים לסקוב.

אם קיימת כיום העיר הערבית נצרת, ולא קרה לתושבים מה שקרה בנסיבות דומות לתושבי בירעם, איקרית ועשרות כפרים אחרים, הרי זה תודות ליהודי-קנדי זה.

דונקלמן הוא כעת בן 74, תושב העיר יורקוויל בקנדה. אשתו, יעל, היא צברית. הוא בעל שלוש מיסעדות בעיר טורונטו.

הוא מעיד על עצמו שהיה ציוני מנעוריו. כשהיה בן 17 הגיע בפעם הראשונה לארץ ובילה כאן שנה כפועל בפרדסים, למרות שהיה בן-עשרים. אחרי ששירת במילחמת-העולם, הצטרף לעסק המישפחתי, חייט' טיפ' טופ. ועם פרוץ מילחמת-העצמאות התנדב לגרוד-ההגנה. הפרשן הצבאי הנודע באיל לידל הארט, הביא את המערכה שלו על הגליל המערבי כדוגמה למערכה מוצלחת.

מה חושב בן 74 על המתרחש עכשיו בארץ? האיש שהציל את נצרת הוא בעל דיעות שיגרתיות למדי. הוא מתנגד לרוויזיוניסטים ולסיפוח, דוגל בתוכנית-אלון, מאשים את הערבים בקיום בעיית-הפליטים ורואה בהתקוממות בשטחים הכב"ש כמסע ערבי.

הרבה יותר מעניין התיאור שנתן לעיתונאי על ביקורו הראשון בארץ, ב-1931. הוא בא כרכבת מקאהיר. ביום-המסין מתניק עבר את המידבר בקרון שהיה מלא בחיילים בריטיים, מצרים וברוויים. בדרך התמוטט הקטר בסערת-חול. אבל כאשר עברה הרכבת בין הרי יהודה, "ירד עלי רגש של אושר ושלווה... היתה לי הרגשה מיסטית מורה שהגעתי הביתה..."

יש סימנים

ידידתי נעמי היא אשכנזיה לכל דבר. אבל היא חצי-ספרדית. מצד האם.

כשבנה היה ילד, התלוננה מורתו על שגיאות-הכתיב הרבות שלו. הילד בילבל בין כ' ו'ח, בין א' ו'ע. המורה ביקשה שיעזרו לו בבית להתגבר על הקושי.

נעמי ניסתה ללמד, אך זה לא עזר. אולם כשסבתו קיבלה על עצמה את מלאכת ההוראה והכתיבה לו הכתבות, אירע נס: הבכ"תבות לא היו שגיאות.

"מדוע אתה כותב בלי שגיאות אצל סבתא?" תמיהה-התמרמה נעמי.

כשסבתא מרברת, היא נותנת לי סימנים! הסביר הילד.

אורי אבנרי

יומני אישי

היהודי לאיון בלום קבע שיש לנוח ביום השני. עכשיו הוא ממתין ליהודי הרביעי.

אילו בא אותו פועל צרפתי למדינת-היהודים, היה יכול להיות מאושר. בחודש האחרון לא עבדו יומיים בפסח. ורק קצת בחול-המועד. לא עבדו ביום-העצמאות. לא עבדו באחד מאי. וחוזר מזה היו ערבי-חגים וימי-גשר.

זה כסדר, כל עוד האמריקאים מסכימים לעבוד בשבילנו.

למוסיקה אין גבולות (וחבל)

אני אדם לאומי. כלומר: אני מברך על כך שהעולם מחולק לאומות רבות, ולכל אחת מהן תרבות משלה, אישיות משלה, סיגנון משלה. היה חבל מאוד אילו נעלמו כולן, והאנושות לא תהיה אלא רייסה אחת גדולה ואחידה.

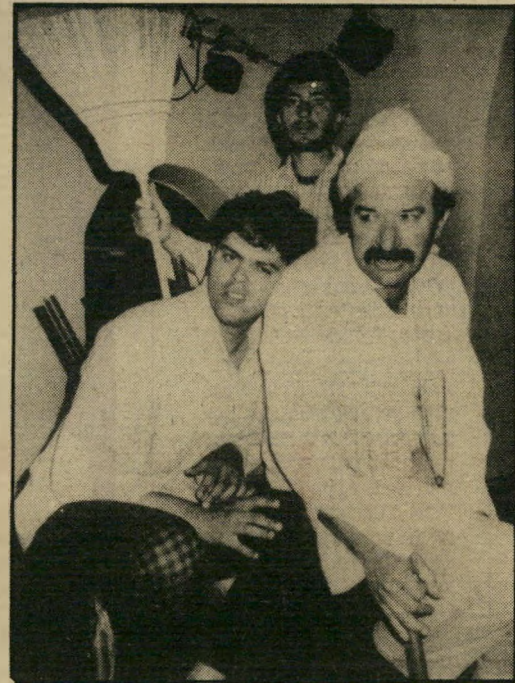
לכן אני משוער לשייריעם של כל העמים. ומזלזל באירוויזיון. 21 שירים. כמעט כולם — אותו הרבר. כאילו זהו אירו-שיר אחד, שאירו-מלחין אחד כתב אותו, אירו-זמר אחד שר אותו, ואירו-קהל אחד הקשיב לו.

זה היה משעמם, משעמם, משעמם.

היה זה מגוחך לראות את היוגוסלביית שרה ומקפצת כאילו היתה במזרח-לבנון. היכן התרבות המוסיקלית הגהדרת של עמי יוגוסלביה? על אחת כמה וכמה היווניה, שלא היה לה שום קשר עם הלחן היווני המשוע, המלהיב והסוחף, ולא נותרה אלא פארודיה למוסיקה אמריקאית. וכך גם התורכים, שלישייה שכללה להיות גם תורכים או איסלנדים, לפי השיר שבפיהם. חג רק השיר הרוסי-יוצעני, שהוגנב לאירוויזיון על-ידי ישראלי.

עבדים היינו בישראל

עובדים על פניהם פעמים רבות ביום. מסתכלים ררכם כאילו

חסדו ובנו: ג'השאן, עקריש ובן-שושן

לפני שבוע היתה לי התגלות.

בשעה 2 בלילה העפתי מבט מבעד לחלון הפונה לים, וקפאתי. לאורך שפת-הים. מצפון דרומה, התגלגל ענן גדול של עשן. לרגע חשתי שפרצה שריפה. העשן היה אדמדם. אבל נוכחתי לדעת שהצבע בא לו מן האורות של הטיילת.

לאט-לאט התעבה העשן האדמדם, וענן אימנתי התחיל להת-גלגל לעבר ביתי. הוא הסתיר את הים כולו, ובלע לאיטו גם את הכתים, כזה אחר זה.

העפתי מבט מבעד לחלון השני, הפונה העירה, וראיתי שכל העיר מתחילה להיעלם בענן. ביתי נותר במרכז של אי קטן. בלב ים של עשן אדמדם. האי הלך והצטמק.

אלוהים! אמרתי לעצמי. אולי זה ענן של איר-רעל? אולי הגיע סוף העיר, סוף העולם? אולי אלה הם רגעינו האחרונים? זה היה פשוט ענן של ערפל — תופעה לא נדירה בתל-אביב.

אחרי כמה דקות שכחתי. אך אולי מישוהו רצה להזהיר אותנו מפני מה שעלול להתרחש במילחמה הבאה, כאשר טילים של נשק כימי יפציצו את ערינו כדי לשחק את גיוס המילואים ולעשות שמות באוכלוסייה?

אילו הייתי דתי, הייתי עלול להתפתות לרעיון שריבוך-העולם ככבודו ובעצמו רצה להגיד לנו: ילדים, עשו שלום. כדי שזה לא יקרה לכם במציאות!

מיסכן טדי

ליבי לטדי קולק.

אילו התפטר לפני חצי שנה, היה נשאר אדם גדול. האיש שאיחד את ירושלים. האיש שיצר דריקים בין יהודים וערבים. איש השלום וההבנה. סמל בינלאומי. ידידם של כל החשובים והעשירים בעולם. האיש שקיבל אלף ואחד פרסים יוקרתיים.

ואז באה האינתיפאדה, וניקבה את גופו של קולק כמו שסיכה מנקבת בלון. האוויר יצא.

דרהקיום המהולל בירושלים התגלה כבלוף גאוני. מתחת למעטה יחסי-הציבור התגלתה מציאות שונה לגמרי.

ירושלים היא עיר שלא חובי רה לה יחריו. עיר גוענית, שבה שולט החלק היהודי שילטון מוחלט על החלק הערבי, שתושביה מיושלים כל זכות דמוקרטיה.

סית שהיא. אין להם חלק בשילטון ונחלה במינהל עירם. הם נאלצים לשלם מיסים לעירייה היהודית, העושה בכסף ככל העולה על רוחה.

החלק המערבי של העיר מניח עכשיו מילחמה בחלק המזרחי. זוהי עיר-הבירה היחידה בעולם שבה מטילה הממשלה עוצר על שכונות שלמות. לתור

שבים הערביים בירושלים אין זכויות אזרחיות, אין זכויות אזרחיות, וכמובן שאין גם זכויות לאומיות.

בירושלים המיוזחית אין זכר לחופש-העיתונות, שממנו נהנים העיתונאים בירושלים המערבית. בירושלים המיוזחית מקישים השוטרים על הדלתות בלילות, כמו במישטרים הטוטאלטריים המאוסים ביותר.

מעולם לא נוצר איחוד אמיתי של ירושלים. כולנו ידענו זאת. כנסענו מבניין העירייה לשער שכם, ירענו שאנחנו עוברים גבול בלתי-נראה. גבול בלתי-מסומן, אך גבול ממשי מאוד בין שתי ערים, שני עמים, שתי מדינות.

האמת היא שבכך היה קסם מסויים. בנסיעה של כמה דקות ניתן היה להגיע לחוף-הארץ, לאכול במסעדה זרה, לישוטט בשוק זר, להתיידיד עם אנשים זרים. כמה שבועות לפני ההת-קוממות חייתי במשך שבוע בעיר העתיקה, מבלי לצאת מתוך החומות. היתה לי הרגשה שאני נמצא בחו"ל. כאילו ביליתי באי יווני. צלילים אחרים, ריחות אחרים, מראות אחרים. חוף-הארץ.

האינתיפאדה קברה סופית את אשליית האיחוד. נותרה המציאות של הכיבוש.

תחילה ניסה טדי להסתתר. הוא התחבא מאחורי השוטרים, אשר ידו רימני-גנא, כדורי-גומי ואש חיה בתושבים של בירת ישראל הניצחית, שחוברה לה יחריו. הוא הסתתר מאחורי אלוף פיקוד-המרכז, שחתם על הצווים — מעצרים, גירוש, עוצר.

עכשיו אין טדי יכול להתחבא עוד. הוא מופיע על המירקע. יחד עם יועציו — שליט קולונאלי לכל דבר, מושל של עיר כבושה. הוא מנהל מילחמה בבעלי-חזונו, מדבר כנגדל דרום-אפריקאי מפעיל חוקרי-הירוס. ככל מעשיו הוא מוכיח שירושלים המיוזחית היא בירת הגדה המערבית, שטח כבוש לכל דבר.

מיסכן טדי. דמות פאתטית. הוא קיבל עוד פרס ונאם עוד נאום. ביום-העצמאות, כאילו לא קרה דבר. אבל כמו שאמר לינקולן, אי-אפשר לשטות בכל העולם כל הזמן.

מראה מעל הגשר

בשנות ה-30 הנהיג ראשי-הממשלה היהודי, לאיון בלום, שבועי-עבודה של חמישה ימים בצרפת.

סיפרו אז על פועל צרפתי, שעמד על גשר בפאריס. כשנשאל למי הוא ממתין, אמר: ליהודי.

למה ליהודי? אז ככה: היהודי משה רבנו ציווה לנוח ביום השבת. היהודי ישוע מוצר ציווה לנוח ביום ראשון.